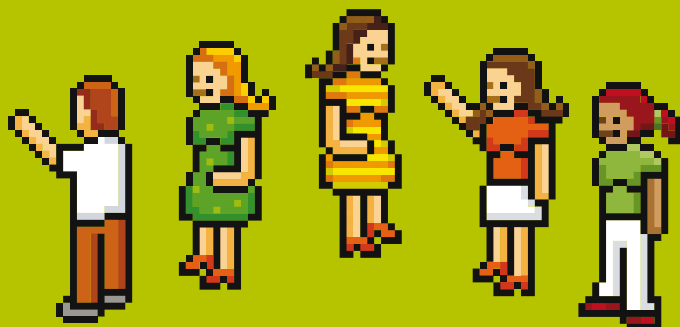

Tilgængelighed til valg

FOR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÆTTELSE

HVORDAN KOMMUNERNE SIKRER TILGÆNGELIGHED
TIL VALG OG FOLKEAFSTEMNINGER

CENTER FOR LIGEBEHANDLING AF HANDICAPPED

Tilgængelighed til valg

Dette er Det Centrale Handicapråds webudgave af pjecen
Tilgængelighed til valg, sommeren 2013.

Udgiver: Center for Ligebehandling af Handicappede
Tekst: Lene Maj Pedersen og Mette Dissing Sandahl
Layout: Mette Dissing Sandahl

Tlf: 33 11 10 44

Fax: 33 11 10 82

Mail: dch@dch.dk

Hjemmeside: www.dch.dk

August 2009 (Webudgave lavet sommeren 2013)

Samlet oplag: 4.000

ISBN 9788791888557

Tryk: Zeuner Grafisk a/s

Pjecen kan læses på www.dch.dk/content/publikationer og kan frit
citeres med tydelig kildeangivelse.

Indhold

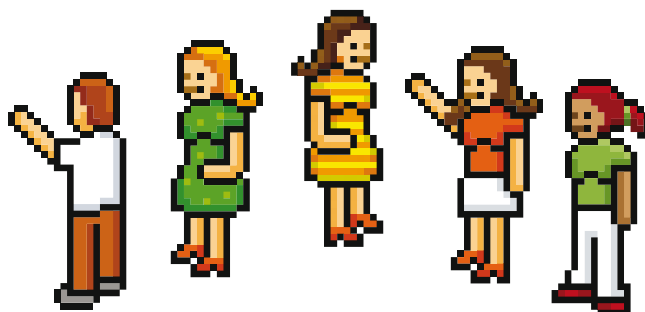
■ Indledning	7
■ Information om valg/folkeafstemning	9
■ Brevstemmeafgivning	14
■ Afstemning på valgdagen	18
■ Materiale til valgstyrelser og tilforordnede vælgere om deres opgaver på valgdagen	21

Indledning

I et demokrati har alle adgang til at stemme ved valg og folkeafstemninger. Men desværre viser undersøgelsen ”Demokrati for alle – også for personer med funktionsnedsættelse”, som Center for Ligebehandling af Handicappede (CLH) har lavet, at både lovgivningen og den praktiske udførelse af valg og folkeafstemninger kan gøre det svært eller umuligt for mennesker med funktionsnedsættelse at stemme på lige vilkår med andre.

Men det er vigtigt at deltage i demokratiet. Der er en særlig stemning over at stå i valglokalet på afstemningsdagen og se opslagene og hilse på naboen. Hvis mennesker med funktionsnedsættelse skal have adgang til en tilsvarende oplevelse, gælder det om at finde barriererne, fjerne dem eller kompensere for dem.

Reglerne om valg/folkeafstemning rummer vide muligheder for at sikre, at mennesker med funktionsnedsættelse får mulighed for at deltage i valghandlingen. Man kan for eksempel brevstemme i eget hjem eller stemme på valgdagen i bilen. Men der er først tale om reel ligebehandling, når man har forsøgt at undgå at skabe barrierer og kompenserer for barriererne, når de ikke kan undgås.

CLH har udarbejdet denne vejledning for at gøre det så let som muligt for kommunen at tilrettelægge og afvikle valg, så mennesker med funktionsnedsættelse får lige muligheder for at stemme. Og bedre tilgængelighed er ikke kun til glæde for mennesker med funktionsnedsættelse. Når man tager hensyn til mennesker med funktionsnedsættelse, tager man samtidig hensyn til andre store grupper i kommunen, som for eksempel ældre personer og forældre med barnevogne.

CLH håber, at denne vejledning kan gøre det nemmere for kommunen at sikre lige adgang for alle til valg.

LIGE MULIGHEDER:

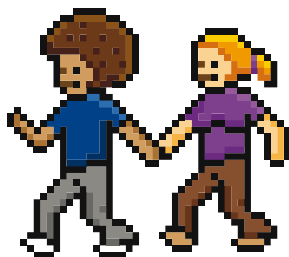
Funktionsnedsættelse + Barrierer = Handicap

Funktionsnedsættelse + Kompensation = Lige muligheder

Information om valg/ folkeafstemning

Kommunalbestyrelsen er forpligtet til at informere borgerne i flere situationer i forbindelse med afholdelse af valg eller folkeafstemning. Her er det vigtigt at huske, at nogle borgere med funktionsnedsættelse kan have behov for information, som er tilrettelagt på en anden måde end den, som offentlige myndigheder sædvanligvis benytter ved annoncering i de lokale aviser, i pjecer og andre skriftlige materialer.

Nogle borgere med funktionsnedsættelse har brug for information i et sprog, der er lettere i opbygning og indhold. Det vil sige, at sætningerne skal være kortere end i standardsproget, og der skal bruges større skriftstørrelse og anvendes billedunderstøttelse.

Borgere med kognitive funktionsnedsættelser som udviklingshæmning eller mennesker, der har haft en blodprop, vil ofte have svært ved at forstå information, som ikke er tilrettelagt i et letforståeligt sprog. Dette gælder for eksempel i forbindelse med udsendelse af valgkort, ved brevstemmeafgivning eller ved opslagene i stemmerummene, som vejleder om fremgangsmåden ved stemmeafgivelsen.

Men det er ikke kun borgere med funktionsnedsættelse, der kan have gavn af denne kommunikationsform. Ofte vil andre borgergrupper, for eksempel ældre og borgere med et andet modersmål end dansk, have gavn af letforståeligt materiale.

Når vælgerne skal informeres, er det vigtigt at vælge en bred vifte af informationskanaler. Det sikrer, at flest mulige borgere modtager informationen. Der kommer ofte annoncer i de lokale nyhedsaviser og på kommunens hjemmeside. Men personer, der ikke er i stand til at læse eller forstå almindelige trykte medier, har brug for at få informationen på anden vis. Derfor kan det være en god ide også at informere gennem lokalradio, letlæst tekst, på lokal tv, via TV-Glad for mennesker med udviklingshæmning og få meddelelsen indlæst på lydavis, hvis kommunen har en sådan.

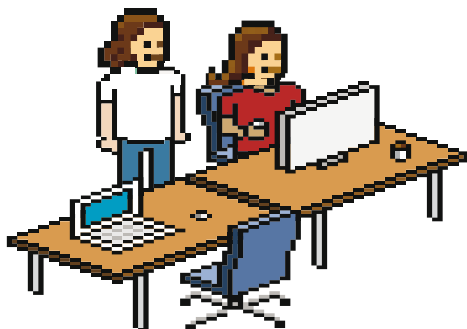
Mange borgere er usikre læsere. Man anslår, at hver femte har svært ved at læse, så det er vigtigt, at kommunen bruger et letlæseligt sprog i kommunikation med borgerne. Her er nogle generelle gode råd:

- Læseren ved ikke lige så meget om emnet som kommunens medarbejdere.
- Skriv i et klart og enkelt sprog med korte sætninger.

- Skriv i nutid og undgå billedsprog.
- Brug konkrete, korte ord og pas på 'ikke': Skriv, hvordan det er, i stedet for hvordan det ikke er.
- Gentag gerne ordene flere gange, og vær forsigtig med forkortelser og tal.
- Brug gerne illustrationer ved skriftlig information.

Hvis der informeres på kommunens hjemmeside, skal man sikre sig, at den opfylder reglerne om tilgængelighed til hjemmesider. Så kan borgere, der er blinde, ordblinde eller på anden måde ikke kan se eller forstå teksten, få den læst op fra hjemmesiden. Man kan også bringe information om valg og eksempelvis muligheden for at afgive stemme i egen bolig gennem de personer, som færdes i tæt kontakt med borgeren. Det kan for eksempel være social- og sundhedshjælperen, hjemmesygeplejersken eller støtte/kontaktpersonen.

Her er forskellige hjemmesider, hvor der kan hentes yderligere information om formidling og information til mennesker med funktionsnedsættelse:

Handicaptilgængelig web:

Dette værktøj skal være med til at øge tilgængeligheden til kommunernes hjemmesider. En tilgængelig hjemmeside er vigtig, hvis borgere med funktionsnedsættelse skal have mulighed for at kommunikere med kommunen som andre borgere. En tilgængelig hjemmeside betyder, at hjemmesiden, dens selvbetjeningsløsninger, blanketter og andet indhold er tilgængeligt for alle.

www.handicapmainstreaming.dk/vaerktoejer/handicaptilgaengelig-web

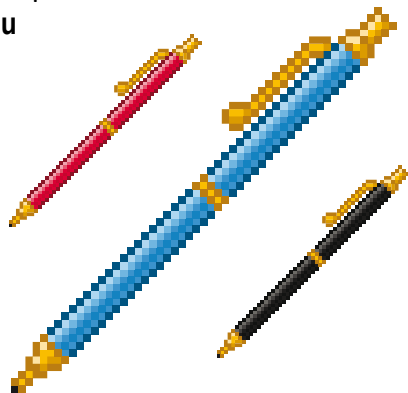
Det gode møde:

Værktøjet "Det gode møde" skal hjælpe kommunens medarbejdere med at yde en åben og konstruktiv dialog med borgere med funktionsnedsættelse. Guiden giver gode råd om, hvordan man kommunikerer med mennesker med forskellige funktionsnedsættelser. Guiden er målrettet medarbejdere, der har en direkte ansigt-til-ansigt kontakt med borgerne. Det kan for eksempel være medarbejdere i Borgerservice eller valgstyrelser og de tilfornordnede vælgere. **www.handicapmainstreaming.dk/vaerktoejer/det-gode-moede**

På let dansk/ligetil.nu:

Disse hjemmesider formidler letlæste nyheder til usikre, voksne læsere. Her kan man finde eksempler på letskevren tekst.

www.paaletdansk.dk og www.ligetil.nu

TV-Glad:

TV-Glad er verdens første tv-station for og med personer, der er udviklingshæmmede. TV-Glad sender på forskellige lokal-tv kanaler i Danmark og producerer og sender en halv times tv hver dag både i dag- og aften timerne. Udsendelserne kan ses af ca. 1/3 af befolkningen. www.tv-glad.dk

Adgang til demokratiet:

Center for Ligebehandling af Handicappede har lavet en eksempelsamling, som viser, hvordan viden om demokrati og valgdeltagelse kan tilrettelægges, så også mennesker med udviklingshæmning kan tilegne sig viden om dette. www.clh.dk/adgangforalle

Tilgængelighed til IT

Digitaliseringsstyrelsen varetager en række opgaver angående it-tilgængelighed i den offentlige sektor. Arbejdet er samlet i Digitaliseringsstyrelsens Kompetencecenter IT for Alle (KIA). En af KIA's opgaver er, at give information og rådgivning til offentlige myndigheder og leverandører om de internationale retningslinier for tilgængelighed på internettet, WCAG, som er den obligatoriske, åbne standard for offentlige myndigheder i Danmark.

www.digst.dk/Moedet-med-borgeren/Tilgaengelighed

Lydavisser:

Mange byer og kommuner har lokale lydavisser. Nogle steder er det de lokale biblioteker eller lokale på frivilligt basis, der laver aviserne, mens andre får dem fra Nota - Nationalbibliotek for mennesker med læsevanskeligheder (tidligere Danmarks Blindbibliotek), der også udgiver Lands-Lydavisen på cd-rom. I adressebogen på Dansk Blindesamfunds hjemmeside kan man finde en oversigt over lokale lydavisser ved at gå ind under de enkelte kredse.

www.dkblind.dk/adressebog/15.htm/L400

Brevstemmeafgivning

Der skal være mulighed for at afgive brevstemme på folkeregistret eller på Borgerservice. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på tilgængeligheden til disse lokaler. Man skal derfor være opmærksom på følgende:

- Er der god adgang med offentlige transportmidler?
- Er der en reserveret handicapparkeringsplads?
- Er skiltning/afmærkning til brevstemningsstedet tydelig?
- Er der trapper/trin til lokalet? Hvis ja, er der ramper eller elevator, der gør adgangen tilgængelig?
- Er der et kørestolsegnet toilet i umiddelbar nærhed af lokalet?
- Er der god belysning?
- Er der teleslynge?
- Hvis der er opsat stemmerum, er dette så stort nok til at rumme en kørestolsbruger plus yderligere to personer, hvis kørestolsbrugeren har brug for hjælp i forbindelse med stemmeafgivelsen?
- Hvis der ikke er stemmerum, er der så borde og stole, som kan benyttes af mennesker med funktionsnedsættelse? Står disse, så afstemningen kan foregå uden overværelse af andre?

■ Er personalet, som skal hjælpe i forbindelse med afgivelse af brevstemme, informeret om reglerne om hjælp til stemmeafgivelse og om, hvordan der bedst ydes hjælp til mennesker med funktionsnedsættelse? Se side 21.

Brevstemmeafgivning i hjemmet

Vælgere, der er syge eller har en funktionsnedsættelse, der gør det umuligt at møde frem på afstemningsstedet, kan afgive brevstemme i hjemmet. Kommunen skal informere om denne mulighed. Her er det vigtigt, at der ikke kun annonceres i de lokale dagblade, men at der også anvendes andre informationskanaler som eksempelvis lydavis, lokalradio eller de personer, der til daglig hjælper de pågældende vælgere i hjemmet.

Kommunen skal også sikre sig, at personer, der modtager praktisk og personlig bistand i hjemmet eller har hjemmesygepleje, får udleveret et ansøgningsskema om muligheden for at afgive brevstemme i eget hjem. Disse personer skal også have hjælp til at udfylde skemaet, hvis det er nødvendigt.

Det er vigtigt, at kommunen giver beskeden om, hvornår brevafstemningen i hjemmet finder sted, i en form, der er målrettet borgeren. Derved sikrer kommunen sig, at borgeren modtager og forstår informationen.

Er der eksempelvis tale om en borger med nedsat syn, er det vigtigt, at beskeden skrives med stor og læsbar skrifttype. Hvis borgeren har dårlig hukommelse, er det vigtigt, at de personer, der hjælper med den personlige pleje, minder vælgeren om afstemningstidspunktet.

Hvis vælgeren ikke selv er i stand til at udfylde stemmesedlen, er det vigtigt, at kommunen vejleder om muligheden for selv at

udpege den ene af de to stemmemodtagere, ligesom der skal vejledes om de særlige regler omkring dette. Denne vejledning skal målrettes den enkelte borger.

Brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen

Kommunen skal ifølge bekendtgørelserne om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen informere vælgere, der bor eller opholder sig på bestemte boformer om muligheden for at afgive brevstemme, hvor de bor. Beboerne skal også ifølge bekendtgørelserne have information om muligheden for at stemme på valgstedet på selve valgdagen. Listen over boformer fremgår af Indenrigs- og Socialministeriets bekendtgørelser om brevstemmeafgivning i visse boformer og boliger efter lov om social service og boliglovgivningen.

Kommunen bør tilbyde transport og ledsagelse til valgstedet til de personer, hvis funktionsnedsættelse muliggør dette. Information om ovenstående skal gives på en måde, som er målrettet den enkelte vælger. Det sikrer, at vælgeren modtager og forstår informationen.

Hvis borgeren ikke selv er i stand til at udfylde stemmesedlen, er det vigtigt, at kommunen vejleder om muligheden for selv at udpege den ene af de to stemmemodtagere, ligesom der skal vejledes om de særlige regler omkring dette. Denne vejledning skal også målrettes den enkelte borger.

Her er forskellige hjemmesider, hvor man kan hente yderligere information om tilgængelighed i forhold til lokaler og kommunikation:

Tjekliste for bygningsreglementet:

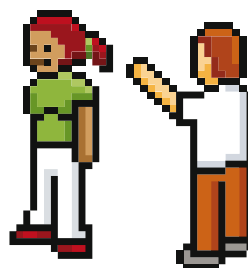
Statens Byggeforskningsinstitut har udarbejdet en tjekliste med oplysninger om tilgængelighed til adgangsforhold for mennesker med funktionsnedsættelse. www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister

Handicapmainstreamingsværktøj om fysisk tilgængelighed:

Dette værktøj skal være med til at sikre den fysiske tilgængelighed til nyt og eksisterende byggeri samt præsentere en metode til registrering og synliggørelse af bygningers tilgængelighed. www.handicapmainstreaming.dk/vaerktoejer/tjek-paa-fysisk-tilgaengelighed

Handicapegnede stemmebokse:

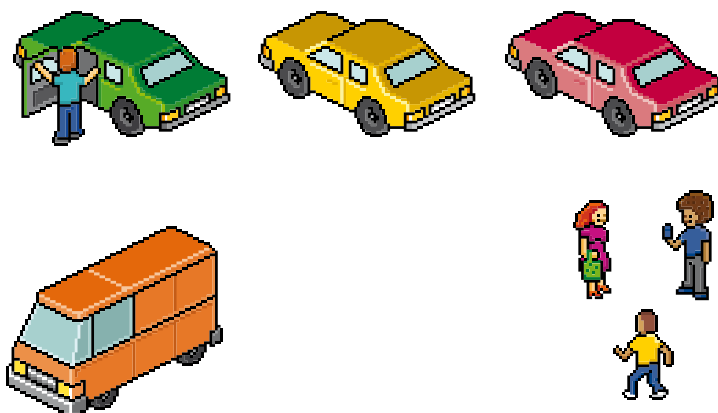
Statens Byggeforskningsinstitut har udarbejdet en tjekliste for stemmebokse, der opfylder vejledning om Folketingsvalg: www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister/tjekliste-for-stemmebokse

Afstemning på valgdagen

Det er vigtigt, at de afstemningssteder, som anvendes, er tilgængelige. Men det er også vigtigt at være opmærksom på, om borgere med funktionsnedsættelse kan komme frem til valglokalet. Derfor kan det være en god ide at tilbyde transport til valglokalet for borgere med funktionsnedsættelse, hvis funktionsnedsættelsen ikke nødvendiggør brevstemme i hjemmet. Det er ligeledes vigtigt at sikre god skiltning af, hvor afstemningen finder sted, så borgerne let kan finde rundt på afstemningsstedet. På samme måde er det vigtigt at sikre, at skiltningen ved de enkelte valgborde er tydelig, så borgerne kan se, hvilket valgbord, de skal henvende sig ved. Man skal derfor være opmærksom på følgende:

- Er der god adgang med offentlige transportmidler?
- Er der en reserveret handicapparkeringsplads?

- Er skiltning/afmærkning til afstemningsstedet tydelig?
- Er der trapper/trin til lokalet? Hvis ja, er der så ramper eller elevator?
- Er der et kørestolseget toilet i umiddelbar nærhed af lokalet?
- Er der god belysning i afstemningslokalet?
- Er der teleslynge?
- Der skal i hvert stemmelokale være et stemmerum, der er stort nok til at rumme en kørestolsbruger plus yderligere to personer, hvis kørestolsbrugeren har brug for hjælp i forbindelse med stemmeafgivelsen.
- Er den valgtilforordnede og stemmemodtagerne informeret om reglerne om hjælp til stemmeafgivelse og om, hvordan der bedst ydes hjælp til mennesker med funktionsnedsættelse?

De fleste kommuner udleverer skriftligt materiale til valgstyrere og valgtilforordnede vælgere om deres opgaver på valgdagen. Det vil være en god ide at skrive noget om, hvordan man bedst hjælper med stemmeafgivelsen i dette materiale. Brug eventuelt vores forslag på side 21 eller giv oplysningerne fra pjecen ”Det gode møde” til de valgtilforordnede og stemmemodtagerne. Du finder et link til pjecen på næste side.

Her er forskellige hjemmesider, hvor der kan hentes yderligere information om tilgængelighed i forhold til lokaler og kommunikation:

Handicapmainstreamingsværktøj om "Det gode møde":

Værktøjet "Det gode møde" skal hjælpe kommunens medarbejdere med at yde en åben og konstruktiv dialog med borgere med funktionsnedsættelse. Denne del handler om god kommunikation med borgere med funktionsnedsættelse.

www.handicapmainstreaming.dk/vaerktoejskasse/kommunikation-med-mennesker-med-funktionsnedsaettelse/introduktion

Tjekliste for bygningsreglement:

Statens Byggeforskningsinstitut har udarbejdet en række tjeklister med oplysninger om tilgængelighed for mennesker med funktionsnedsættelse. **www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister**

Handicapmainstreamingsværktøj om fysisk tilgængelighed:

Dette værktøj skal være med til at sikre den fysiske tilgængelighed til nyt og eksisterende byggeri samt præsentere en metode til registrering og synliggørelse af bygningers tilgængelighed. Værktøjet er målrettet de medarbejdere, der arbejder med byggeprocesser og vedligeholdelse af bygninger.

www.handicapmainstreaming.dk/vaerktoejer/tjek-paa-fysisk-tilgaengelighed

Handicapegnede stemmebokse:

Statens Byggeforskningsinstitut har udarbejdet en tjekliste for stemmebokse, der opfylder vejledning om Folketingsvalg:

www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister/tjekliste-for-stemmebokse

Materiale til valgstyrere og tilforordnede vælgere

Mange valgtilforordnede eller valgstyrere mangler måske erfaring med at kommunikere med mennesker med funktionsnedsættelse og kan derfor blive usikre på, hvordan man gør. Kommunikation med mennesker med funktionsnedsættelse følger dog ofte de samme regler, som når man taler med personer uden funktionsnedsættelse.

Disse korte råd kan hjælpe valgstyrerne og de tilforordnede vælgere til bedre at kunne hjælpe mennesker, der har en funktionsnedsættelse. Rådene kan skrives ind i kommunens egen vejledning til valgstyrerne og de tilforordnede vælgere.

Rådene er en forkortet udgave af pjecen ”Det gode møde” og kan være til hjælp for de tilforordnede vælgere og valgstyrere.

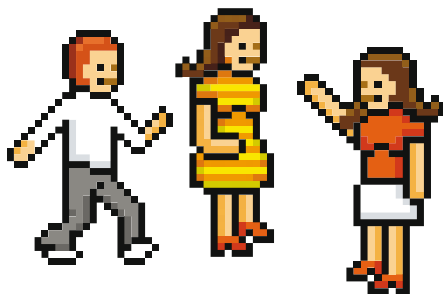
Gode råd om kommunikation, der gælder i alle situationer

- Vær over for andre, som du ønsker, de skal være over for dig
- Udvis almindelig høflighed og sig hej eller goddag. Det er vigtigt at hilse, da en manglende hilsen af nogle tolkes som en afvisning.

- Hvis du er i tvivl om, hvordan du skal hjælpe personen med funktionsnedsættelse, kan du altid spørge ham/hende selv.
- Overhold de samme regler for samtale, som du overholder i forbindelse med samtale med mennesker uden funktionsnedsættelse. Dette kan for eksempel være ved at se den pågældende person i øjnene og være tålmodig.
- Vær opmærksom på personens mobilitet, og hvilken form for hjælp han/hun har brug for. Hvis en kørestolsbruger for eksempel har svært ved at bevæge hovedet, bør du stille dig, så personen ikke skal anstrenge sig for at se på dig.
- Tal på samme måde og med samme stemmeføring, som du ville gøre i enhver anden samtalsituation – med mindre den specifikke funktionsnedsættelse kræver noget andet.
- Hvis du vil i kontakt med en borger med funktionsnedsættelse, der har en hjælper med (eller andre personer), er det vigtigt, at du taler direkte til borgeren og ikke henvender dig gennem hjælperen.
- Hvis borgeren med funktionsnedsættelse har talebesvær og ikke kan gøre sig forståelig over for fremmede, vil personen, der følger ham/hende, ofte kunne støtte en samtale.
- Brug et letforståeligt sprog. Undgå for eksempel mange indskudte sætninger. Vær konkret og undgå indforstået humor.
- Hvis du vil skabe kontakt til en synshandicappet person, så præsenter dig og tal til personen, som er blind. Det er i orden at bruge ordene "se" og "blind" – det gør den blinde selv.
- Du ledsager bedst en blind person ved at lade ham eller hende

tage dig under armen og ikke omvendt.

- Hvis en person, der er døv, også har problemer med synet, kan du gøre opmærksom på din tilstedeværelse ved at give personens arm eller skulder et let klem. Fortæl, hvem du er gennem de kommunikationshjælpemidler, personen medbringer.
- Når du taler med en person, der har problemer med hørelsen, er det en god ide at sikre sig gode lysforhold, så dine mundbevægelser kan ses. Tal klart og tydeligt – og ikke for hurtigt. Undgå at skjule munden, for hørehæmmede kigger også på dine mundbevægelser. Brug almindeligt kendte ord. Det giver en større sandsynlighed for, at personen kan mundaflæse uden problemer.
- Hvis du ikke har forstået, hvad personen siger, er det i orden at bede ham/hende om at gentage sætningen.
- Et menneske med afasi (eksempelvis en person, som efter en hjerneblødning har mistet evne til at tale eller forstå det talte sprog) kan have svært ved at opfatte ord, der bliver sagt. Derfor er det en god ide at understøtte ordene med indtryk fra andre sanser. Brug også gerne dit kropssprog til at understøtte dine ord.

Adgang til demokrati er vigtigt. Det gælder også for mennesker med funktionsnedsættelse. Derfor har Center for Ligebehandling af Handicappede lavet denne pjece om tilgængelighed til valg.

Pjecen beskriver reglerne om adgang til valg fra muligheden for at afgive brevstemme i hjemmet til adgang til stemmelokalerne og giver råd om kommunikation med mennesker med funktionsnedsættelse.

Pjecen er skrevet til medarbejdere i valgsekretariatet, på borgerservice samt til valgstyrelser og valgtilforordnede på valgstederne i kommunerne, så de kan være med til at sikre, at alle borgere får adgang til at deltage i demokratiet og oplever reel ligebehandling.

